

BİLİK İQTİSADİYYATI, İQTİSADİ ARTIM VƏ DÖVLƏT

XX əsrin 60–70-ci illərindən başlayaraq elektronlaşmada, informasiya və kommunikasiya texnologiyalarında ortaya çıxan inqilabi yenilikləri, onların sürətlə iqtisadiyyata tətbiqini və xidmətlər sektorunun ciddi şəkildə yüksəlişini nəzərə alan elm adamları dünya iqtisadiyyatının inkişafındakı bu yeni mərhələyə müxtəlif adlar verməyə başladılar. "Post-sənaye", "post-iqtisadiyyat", "post-kapitalizm", "informasiya cəmiyyəti", "bilik cəmiyyəti" kimi adlar bunlardan bəziləridir. Bir də vaxtilə Peter Drucker tərəfindən populyarlaşdırılan "bilik iqtisadiyyatı" termini (ing. knowledge economy və ya knowledge based economy) var. Bu termin də dünya iqtisadiyyatının bu yeni inkişaf mərhələsində yaradılan hər bir əlavə dəyərin daha çox bilikdən istifadəyə əsaslanmasını, başqa sözlə, iqtisadi fəaliyyətlərin getdikcə xammaltutumlu, əməktutumlu, enerjitutumlu olmaqdan çıxaraq daha çox biliktutumlu olmasını ifadə etmək üçün istifadə edilir.

dos. Elşən Bağırzadə

Post -
sənaye

Müasir dünya iqtisadiyyatında bilik, yaradılan əlavə dəyərin başlıca mənbəyi olduğu kimi, rəqabət gücünü də təmin edən əsas amildir. Artıq dünyada ucuz xammala, ucuz əmək ehtiyatlarına əsaslanan firmalar / iqtisadiyyatlar, biliyə, yüksək texnologiyaya əsaslanan firmalar / iqtisadiyyatlar qarşısında rəqabət etməkdə çətinlik çəkirlər. Bir qədər obrazlı ifadə etsək, bu gün qumu yalnız tikinti materialı kimi istifadə edən təbii resurslara əsaslanan iqtisadiyyatlar yoxsul, qumu şüşə istehsalında istifadə edən sənayeləşmiş iqtisadiyyatlar orta gəlirli, qumu çip istehsalında istifadə edən biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatlar isə zəngin iqtisadiyyatlardır.

Biliyə əsaslanan iqtisadi fəaliyyətlər daha yüksək əlavə dəyərə malik məhsulların istehsalına, daha yüksək məhsuldarlığa imkan verdiyindən, ölkələrin də sürətlə zənginləşməsinə səbəb olurlar. Kənd təsərrüfatı malları kimi, məhsullar istehsal edən iqtisadiyyatlar ilə mobil telefon, mikroprosessor kimi məhsullar istehsal edən iqtisadiyyatların məhsuldarlıq səviyyələri arasındakı fərqin uçurum olduğuna yəqin ki, heç kim etiraz etməz. Son model bir "i-phone" markalı telefonu idxal etmək istəyən pomidor istehsalçısı bir ölkənin nə qədər pomidor ixrac etməli olduğunu və buna nə qədər vaxt və əmək sərf etməli olduğunu düşündükdə, hesab edirəm ki, məsələ kifayət qədər aydın olur.

Şübhəsiz ki, zamanla iqtisadi fəaliyyətlərin xarakteri dəyişsə də, məqsədi heç vaxt dəyişmir. Bilik iqtisadiyyatında

Bilik
Cəmiyyəti

1

DÖVLƏTİN EDƏCƏKLƏRİ:

İlk növbədə yüksək keyfiyyətli təhsil sisteminin, tədqiqat universitetlərinin, yaradıcılığın mənbəyi olacaq texnoparkların və s. formalaşdırılması.

2

Azad bazar mexanizminin qaydalarını qəbul etmək və onların icrasına nəzarət etməkdir.

da iqtisadi fəaliyyətlərin məqsədi daha yüksək iqtisadi artıma nail olaraq əhalinin həyat səviyyəsini daha da yüksəltməkdir. Biliyin strateji məhsula çevrildiyi bilik iqtisadiyyatında iqtisadi artımın da əsas mənbələri kimi insan kapitalı və texnologiya çıxış edir. Elmə və təhsilə qoyulan investisiyalar yeni biliklər və yüksək insan kapitalı doğurur, bunlar innovasiyalara (texnologiyalar) və onların iqtisadiyyata tətbiqinə imkan verir, sonuncu iqtisadi artımı sürətləndirir, daha yüksək iqtisadi artım da elmə və təhsilə daha çox investisiya qoymağa şərait yaradır. Göründüyü kimi, bilik iqtisadiyyatında elm və təhsilin inkişafı ilə iqtisadi artım arasında belə bir zəncirvari əlaqə mövcuddur. Onun üçün də resurslar hesabına iqtisadi artım əldə edən ölkələr bilik iqtisadiyyatına keçidi təmin etmək üçün tədricən elmə və təhsilə investisiyaları artıraraq bu zəncirvari əlaqənin qurulmasına nail olmağa çalışmalıdırlar.

Bəs bilik iqtisadiyyatında dövlətin iqtisadi artımdakı rolu nədən ibarətdir? Şübhəsiz ki, dövlət ilk növbədə özəl sektorun təkbaşına edə bilməyəcəyi yüksək keyfiyyətli təhsil sistemini, tədqiqat universitetlərini, yaradıcılığın mənbəyi olacaq texno-parkları və s. formalaşdırmalıdır.

Dövlətin etməli olduğu digər bir iş də azad bazar mexanizminin qaydalarını qəbul etmək və onların icrasına nəzarət etməkdir.

etməkdir. Bu qaydalar bir tərəfdən rəqabəti, təşəbbüskarlığı, yaradıcılığı, yenilikçiliyi təşviq etdiyi halda, digər tərəfdən də haqsız rəqabətin qarşısını almalıdır. Nəzərə almaq lazımdır ki, bilik iqtisadiyyatı həm də yaradıcı iqtisadiyyatdır və yaradıcılıq fəaliyyətləri daha azad rəqabət mühitini, eləcə də intellektual mülkiyyət hüquqlarının daha ciddi qorunmasını tələb edir.

Bu qeyd edilənlərlə yanaşı, təbii ki, dövlət makroiqtisadi vəziyyəti də stabil və tarazlı şəkildə idarə edə bilməlidir. Hər şeydən öncə ona görə ki, bilik iqtisadiyyatı getdikcə iqtisadi qloballaşmanı daha da dərinləşdirir və qlobal iqtisadiyyat şəraitində ölkələrin makroiqtisadi mühitinin dayanıqlığını təmin etmək də çətinləşir. Buna görə də əvvəlki dövrlə müqayisədə daha çevik makroiqtisadi siyasətə ehtiyac artır.

Bütün bu şərtlər altında universitetlər və tədqiqat qurumlarının ortaya qoyduğu innovasiyalar və insan kapitalı ilə iqtisadiyyatın ehtiyacları arasında iqtisadiyyatın ortaya qoyduğu mal və xidmətlərlə də bazarın ehtiyacları arasında düzgün koordinasiya qurulursa, daha iqtisadi artımın qarşısında da elə bir maneə qalmır.

Biliyə əsaslanan iqtisadi fəaliyyətlər

Ölkələrin sürətlə zənginləşməsinə səbəb olur